

KUN KOULUUN MENO KANGERTAA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Syksy 2023

Tanja Markkanen

Henri Leskelä

Sosionomi (AMK)

Tekijä(t) Tanja Markkanen, Henri Leskelä

Työn nimi Kun kouluun meno kangertaa

Ohjaaja Liisa Harakkamäki

Tiivistelmä

Vuosi 2023

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Hämeenlinnan kaupungin peruskoulujen pitkittyneiden poissaolojen toimintamallin toimivuutta ja käyttöastetta sekä löytää mahdollisia kehittämiskohteita toimintamalliin. Pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli Kun kouluun meno kangertaa on ollut käytössä kaikissa Hämeenlinnan peruskouluissa. Työn toimeksiantajana oli Hämeenlinnan kaupungin perusopetustoimi.

Tietoperustassa tarkasteltiin oppivelvollisuutta ja oppilashuoltoa sekä koulupoissaoloihin johtavia syitä ja kouluikäymättömyydestä koituvia seurauksia. Lisäksi avattiin Hämeenlinnan kaupungin koulupoissaolojen toimintamallin sisältö. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin Google Forms -kyselyhallintaohjelmalla. Kysely lähetettiin kaikille 22:lle Hämeenlinnan peruskoulun oppilashuoltoryhmälle, ja 6 oppilashuoltoryhmää vastasi kyselyyn. Kysely toteutettiin puolistrukturoituna, ja se sisälsi 9 avointa kysymystä. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.

Tulosten mukaan pitkittyneiden poissaolojen toimintamallia käytettiin kaikissa kuudessa kyselyyn vastanneissa kouluissa. Kouluissa toimintamallia käyttivät yksilöllinen oppilashuoltoryhmä, opettajat ja yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä. Kun kouluun meno kangertaa -mallia pidettiin selkeänä kokonaisuutena, joka tuo läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta poissaoloihin puuttumiseen koulussa. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että koulut ovat tyytyväisiä pitkittyneiden poissaolojen toimintamalliin, mutta epäselvyyttä aiheutuu siitä kenen toimintamallia tulisi käyttää. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että koulupoissaoloihin johtavat syyt tulee selvittää ja panostaa aitoon verkostoyhteistyöhön oppilaan edun mukaisesti.

Avainsanat koulupoissaolot, poissaolojen toimintamalli, oppilashuoltoryhmä

Sivut 26 ja liitteitä 2 sivua

The purpose of the thesis was to investigate the functionality and utilization rate of the operating model used for tackling persistent absences in the primary schools in Hämeenlinna, as well as to identify potential areas for improvement in the model. The model for tackling persistent absences When Going to School Becomes a Struggle has been implemented in all primary schools in Hämeenlinna. The commissioning party for this thesis was the basic education department of the city of Hämeenlinna.

The theoretical background examined compulsory education and student welfare, as well as the reasons leading to school absenteeism and the consequences of non-attendance. Additionally, it provided an overview of the contents of the model for tackling school absenteeism used by the city of Hämeenlinna. The thesis was conducted as a qualitative study, and the data were collected using the Google Forms survey management program. The survey was sent to all 22 student welfare teams in the primary schools in Hämeenlinna, and 6 student welfare teams responded to the survey. The survey was conducted in a semi-structured manner and consisted of 9 open-ended questions. The data were analyzed using a theory-guided content analysis method.

According to the results, the model for tackling persistent absences was used in all six schools that responded to the survey. The model was utilized by individual student welfare teams, teachers, and collaborative student welfare teams within these schools. When Going to School Becomes a Struggle model was considered a clear and comprehensive approach that brings transparency and consistency to addressing absences in school. The research findings indicate that schools are satisfied with the model for tackling persistent absences, but there is some ambiguity regarding whose responsibility it should be to implement the model. In conclusion, it is important to identify the reasons for school absenteeism and invest in genuine network collaboration in the best interest of the students.

Keywords school absences, operating model for tackling absenteeism, student welfare team

Pages 26 and appendices 2 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Koulupoissaolot ja niiden ehkäiseminen.....	3
2.1	Oppivelvollisuus ja oppilashuolto turvaa perusosaamisen ja kouluhyvinvoinnin.....	3
2.2	Koulupoissaoloihin johtavia syitä ja niistä koituvia seurauksia.....	4
2.3	Pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli Hämeenlinnan perusopetuksessa ..	5
2.3.1	Hyvää arkea vaalien, Puheeksi ottaen sekä Selvittäen ja tukien – alle 100 poissaolotuntia	6
2.3.2	Tiivis tuki – yli 100 poissaolotuntia	7
2.3.3	Muut tukimuodot	8
2.4	Aikaisemmat tutkimukset	9
3	Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja toteutus.....	11
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	11
3.2	Aineiston hankinta kyselyllä oppilashuoltoryhmille	12
3.3	Aineiston sisällönanalyysi	13
3.4	Luotettavuus ja eettisyys opinnäytetyössä	14
4	Kun Kouluun meno kangertaa -toimintamallin käyttö ja toimivuus	15
4.1	Koulupoissaolot luokka-asteittain	16
4.2	Toimintamallin käyttöaste ja käyttökokemukset.....	17
4.3	Toimintamallin kehittäminen yli 100 poissaolotunnin osalta.....	18
5	Johtopäätökset.....	19
6	Pohdinta.....	22
	Lähteet	24

Liitteet

- Liite 1. Kyselylomake oppilashuoltoryhmälle
- Liite 2. Aineistohallintasuunnitelma

1 Johdanto

Suomessa on oppivelvollisuus ja oikeus oppimiseen. Kuitenkin on lapsia ja nuoria, jotka eivät moninaisista syistä käy koulua (Friberg ym., 2020, s. 19). Keväällä 2023 julkaistussa perusopetuksen opetussuunnitelman päivityksessä on ohjattu kuntia tarkentamaan poissaoloihin puuttumisen toimintamallejaan kansallisesti yhdenmukaisemmiksi 1.8.2023 alkaen (Opetushallitus, 2023). Oppilashuoltosuunnitelma edellyttää opetuksen järjestäjää seuraamaan oppilaiden poissaoloja ja puuttumaan niihin sekä ilmoittamaan mahdollisista poissaoloista oppilaan huoltajille. Opetuksen järjestäjä on vastuussa oppilashuollon oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. (Opetushallitus, 2014).

Peruskoulun oppilashuolto tukee laaja-alaisesti oppilaan ja yhteisön hyvinvointia koulussa (Sergejeff ym., 2020, s. 47). Oppilashuoltotyö jakautuu yksilölle tarjottavaan vapaaehtoiseen oppilashuoltoon sekä yhteisölliseen oppilashuoltoon. Oppilashuoltoryhmä on keskeinen toimija yhteisöllisessä oppilashuollossa, joka voi olla suunnattu koko koululle tai pienemmille ryhmille puuttuen mm. kiusaamiseen ja yksinäisyyden ennaltaehkäisyyn. Näillä toimilla pyritään vaikuttamaan poissaoloihin yleisellä tasolla ennen niiden muuttumista ongelmallisiksi. Oppilashuoltoryhmään kuuluu opetushenkilöstö, kouluterveydenhuolto sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut. (Hietanen-Peltola ym., 2018, ss. 9–10)

Paikallinen opetussuunnitelma edellyttää, että jokaisesta koulusta löytyy toimintamalli poissaoloihin puuttumiseen. Suomen kouluissa koulupoissaoloihin puuttuminen sekä oppilaiden koulua käymättömyyteen kohdentuvat toimenpiteet vaihtelevat kuitenkin suuresti alueittain ja paikkakunnittain. Koulupoissaolojen puuttumisen toimintamalleissa ei ole kansallisia hälytysrajoja eikä kaikille yhteisiä toimintamalleja. (Sergejeff ym., 2020, s. 81)

Tilajana opinnäytetyölle oli Hämeenlinnan kaupungin opetustoimi. Tilajajan edustajina toimineet kaupungin konsultoiva erityisopettaja sekä vs. opetustoimenjohtaja (henkilökohtainen tiedonanto, 24.2.2023) kertoivat Teams-palaverissa Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen kouluissa olevasta Kun kouluun meno kangertaa -nimisestä pitkittyneiden koulupoissaolojen toimintamallista. Toimintamalli on käytössä kaikissa Hämeenlinnan 22 koulussa, joissa on yhteensä noin 6 000 oppilasta. Alakouluja on 15, yläkouluja kolme ja yhtenäiskouluja neljä. Tilajajan oletuksena oli, että toimintamalli ei palvele parhaalla mahdollisella tavalla, minkä vuoksi yli 100 tunnin koulupoissaoloja on liikaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman päivityksen myötä koulujen tulee ennaltaehkäistä

poissaoloja, seurata niitä ja suunnitelmallisesti puuttua niihin. Tiedossa ei ollut, missä ongelmakohta on, joten toimintamallin kehittämistä ei voida kohdentaa ilman tutkimusta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena Hämeenlinnan kaupungin peruskoulujen oppilashuoltoryhmille lähetetyllä kyselyllä, jonka tarkoituksena oli kerätä käyttäjäkokemusta koulujen oppilashuoltoryhmiltä sekä selvittää, miten toimintamallia käytetään eri kouluissa ja kuinka toimivaksi oppilashuoltoryhmä toimintamallin kokee. Kyselyn vastauksia käytettiin tutkimusaineistona, ja aineiston analyysin tuloksia peilattiin taustatietona käytettyihin koulukohtaisiin poissaolotietokaavioihin. Tutkimuksen kehityskohteenä oli toimintamallin korkein, yli 100 poissaolotunnin porras. Opinnäytetyö rajattiin koskemaan pitkittyneitä koulupoissaoloja ja olemassa olevan toimintamallin kehittämistä tehokkaammaksi.

2 Koulupoissaolot ja niiden ehkäiseminen

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat peruskouluikäisiä lapsia ja nuoria koskeva oppivelvollisuus sekä oppilashuolto, jonka tarkoituksena on taata yhdenmukainen, oikea-aikainen tuki ja oppilashuoltopalveluiden saatavuus. Nämä käsitteet avataan luvun aluksi. Tämän jälkeen paneudutaan seurauksiin, joita kouluikäymättömyydestä saattaa yksilölle ja yhteiskunnalle koitua, sekä syihin, joita voi olla koulupoissaolojen taustalla.

Tarkemmin luvussa esitellään Hämeenlinnan kaupungin peruskouluissa oleva pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli Kun kouluun meno kangertaa. Toimintamalliin kuuluu neljä porrasta: Hyvän arjen vaaliminen, Puheeksi ottaminen, Selvittäen ja tukien sekä Tiivis tuki. Toimintamallin neljäs porras Tiivis tuki on tämän opinnäytetyön tutkimuksen ja kehittämisen kohde.

2.1 Oppivelvollisuus ja oppilashuolto turvaa perusosaamisen ja kouluhyvinvoinnin

Kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat peruskouluikäiset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy viimeistään oppivelvollisen tullessa täysi-ikäiseksi. Oppivelvollisuuden tarkoitus on turvata kaikille tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys. Oppivelvollisuudella pyritään myös nostamaan koulutus- ja osaamistasoa sekä edistämään yhdenvertaisuutta. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 § 1, § 2)

Mikäli oppilas ei jostakin syystä käy säännöllisesti koulua, tarvitaan monen toimijan suunnitelmallista yhteistyötä. Yhteistyötä ohjaa tällöin perusopetuslaki (628/1998) sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Perusopetuslain tavoitteena on turvata oppilaan perusopetus, jonka tarkoitus on tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen sekä tarjota oppilaalle tarpeellisia elämän tietoja ja taitoja. Oppilashuoltolain tarkoitus on parantaa koulu yhteisöjen ja koulu ympäristön hyvinvointia, turvallisuutta sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Lisäksi oppilashuoltolain tarkoitus on turvata oppilaalle varhainen tuki sekä oppilashuoltopalveluiden yhdenvertainen laatu ja saatavuus. (Sergejeff ym., 2020, s. 47)

Perusopetuksen opiskeluhollosta käytetään nimitystä oppilashuolto, joka on laaja-alaista oppilaan hyvinvoinnin tukemista kouluissa. Oppilashuolto on koulussa tarjottava lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelu, jonka tavoitteena on edistää oppilaan ja koulu yhteisön

hyvinvointia. Tarkoituksena on myös tukea ja ylläpitää oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä. (Sergejeff ym., 2020, s. 47)

Oppilashuoltotyö jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Yhteisöllisellä oppilashuollolla pyritään edistämään kaikkien koulun oppilaiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta, osallisuutta, vuorovaikutusta sekä kouluympäristön esteettömyyttä, turvallisuutta ja terveellisyttä. Yhteisöllisen oppilashuollon toiminta voi olla suunnattu koko koululle, osalle luokka-asteille tai pienemmille ryhmille, ja se on ensisijainen oppilashuollon työmuoto. Jokaisessa koulussa toimii oppilashuoltoryhmä, joka on keskeinen toimija yhteisöllisessä oppilashuollossa. Oppilashuoltoryhmä on monialainen ryhmä, johon kuuluu opetushenkilöstön lisäksi kouluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluihin kuuluvia jäseniä. Ryhmä toimii koulun arjessa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Se puuttuu kiusaamiseen sekä ennaltaehkäisee kiusaamista ja yksinäisyyttä. Näillä toimilla pyritään vaikuttamaan poissaoloihin yleisellä tasolla ennen niiden muuttumista ongelmallisiksi. Yhteisöllisellä oppilashuollolla on iso vaikutus koulun toimintakulttuurin rakentamiseen, ja sen toteuttamiseen osallistuu kaikki koulussa työskentelevät. (Hietanen-Peltola ym., 2018, ss. 9–10)

Yksilökohtaisessa oppilashuollossa käsitellään aina yksittäisen oppilaan asioita. Siihen sisältyvät yksittäiselle oppilaalle tarjottavat kouluterveydenhoitajan, psykologin ja kuraattorin palvelut sekä monialaista yksilökohtaista oppilashuoltoa. Yksilökohtainen oppilashuolto on ennaltaehkäisevää, ja tarvittaessa tukea tarjotaan myös oppilaan huoltajille. Yksilökohtainen oppilashuolto on oppilaalle ja huoltajille aina vapaaehtoista. (Hietanen-Peltola ym., 2018, s. 10)

2.2 Koulupoissaoloihin johtavia syitä ja niistä koituvia seurauksia

Kouluakäymättömyys on universaali ilmiö, joka aiheuttaa monenlaisia lyhyen ja pitkän aikavälin seuraamuksia oppilaalle, perheelle ja kouluille sekä koko yhteiskunnalle. Kouluakäymättömyys saattaa aiheuttaa oppilaalle myöhemmin suuria vaikeuksia ja yhteiskunnalle merkittäviä kustannuksia, koska peruskoulun hyväksytyt arvosanat ovat tärkeitä tulevaisuuden menestymisen ennusteita. Kun poissaoloja on paljon, riski koulun kesken jättämisestä kasvaa, mikä saattaa ajaa työttömyyteen, fyysisiin ja psyykkisiin sairastumisiin sekä syrjäytymiseen. Pitkittäistutkimukset osoittavat koulupoissaoloilla olevan merkitystä myös parisuhteen ja työpaikan kestoon sekä vaihtuvuuteen. (Friberg ym., 2020, ss. 19–20)

Yksiselitteistä määritelmää koulupoissaoloille on hankala löytää, mutta koulupoissaolojen syiden mukaan voidaan jaotella neljä ryhmää: koulusta kieltäytyvät, lintsajat, koulusta vetäytyvät sekä kouluympäristön syrjäyttämät oppilaat (Palmu ym., 2020, ss. 8–10).

Koulusta kieltäytyvät kokevat suurta ahdistusta ja jopa fyysisiä oireita ajatuksesta kouluun lähtemisestä. Oppilailla ei juuri esiinny epäsosiaalista käyttäytymistä, vaan taustalla voi olla negatiivisia koulukokemuksia tai oppimisvaikeuksia. Koulusta kieltäytyvien huoltajat ovat huolissaan oppilaan kotiin jäämisestä ja yrittävät monin keinoin saada oppilasta lähtemään kouluun. **Lintsajat ja pinnaajat** ovat poissa koulusta luvatta. Oppilas saattaa viettää kokonaisia koulupäiviä kodin ulkopuolella paikassa, jossa on mielenkiintoisempaa tekemistä. Lintsaaminen tapahtuu usein kavereiden kanssa. Käytöshäiriöt ja epäsosiaalinen toiminta ovat tavallisia, joskus myös päihdeillä on osuutta asiaan. Lintsaava oppilas yrittää peitellä käyttäytymistään huoltajiltaan. (Palmu ym., 2020, s. 9)

Koulusta vetäytyneiden oppilaiden poissaolot liittyvät huoltajan tai perheen ongelmiin. Oppilas kokee, ettei uskalla jättää koulupäivän ajaksi yksin vanhempansa, jolla on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Ajatus kouluun lähdestä ei niinkään ole ahdistava, mutta ajatus siitä, mitä kotona koulunpäivän aikana tapahtuu, on este kouluun lähtemiselle.

Kouluympäristön syrjäyttämät oppilaat opiskelevat kotona koulun aloitteesta. Usein oppilaan aggressiivisuus ja ennalta arvaamaton käytös johtavat tällaiseen tilanteeseen. Koulun toimesta saatetaan lyhentää merkittävästi koulupäivän tai kouluviikkojen pituuksia, mikäli on syytä epäillä toisten oppilaiden turvallisuutta. (Palmu ym., 2020, s. 9)

2.3 Pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli Hämeenlinnan perusopetuksessa

Kun kouluun meno kangertaa -toimintamalli on ollut käytössä Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen kouluissa tukemassa kasautuviin koulupoissaoloihin puuttumista poissaolotuntien mukaan. Nelivaiheisen toimintamallin tarkoitus on tarjota oikeita keinoja lasten ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille sekä lasten ja nuorten vanhemmille. Malli ohjeistaa, kuinka toimia yli 30:n, 50:n, ja 100 poissaolotunnin ylittyessä. Ensimmäinen vaihe on *Hyvän arjen vaaliminen*. Toinen vaihe on *Puheeksi ottaminen* silloin, kun poissaoloja on kertynyt yli 30, ja kolmantena yli 50 poissaolotunnin kohdalla on *Selvittäen ja tukien* -vaihe. Neljäs vaihe *Tiivis tuki* otetaan käyttöön, kun koulupoissaolotunteja on kertynyt 100. Neljävaiheinen toimintamalli kokoaa toimijat yhteen ja antaa keinoja lasten ja nuorten päivittäiseen koulunkäyntiin kaikille heidän kanssaan työskenteleville aikuisille ja vanhemmille. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022a)

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan neljännen eli Tiivis tuki -vaiheen toimivuutta selvittäen, miten toimintamallia käytetään eri kouluissa ja kuinka toimivaksi oppilashuoltoryhmä toimintamallin kokee. Toimintamallin neljä osiota ovat käsitteinä laajoja. Seuraavassa esitetään mallin neljä vaihetta käyttäen lähteinä Hämeenlinnan kaupungin verkkosivuja. Ensimmäisessä esitellään lyhyesti toimintamallin kolme ensimmäistä osiota ja omana alalukunaan yli 100 tunnin poissaolomalli.

2.3.1 Hyvää arkea vaalien, Puheeksi ottaen sekä Selvittäen ja tukien – alle 100 poissaolotuntia

Hyvän arjen vaaliminen: Ensimmäinen toimintamallin porras sisältää neljä osa-aluetta, joita ovat tunne yhteisöön kuulumisesta, positiivinen puhuminen, ryhmäytyminen ja ystäväystymisessä tukeminen sekä kiusaamisen ehkäiseminen. Lapselle ja nuorelle tunne yhteisöön kuulumisesta sekä merkityksellisyydestä pitävät kiinni koulun arjessa. Hyvän arjen vaaliminen niin koulussa kuin kotona ennaltaehkäisee koulunkäynnin ongelmia ja lisää voimavaroja. Tärkeää on myös oikea-aikainen ja riittävä puuttuminen sekä tuki koulunkäynnin ongelmiin, johon etsittiin ratkaisuja Oikeus oppia -hankkeella. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022b) Hankkeessa on ollut vuosina 2021–2022 mukana Kanta-Hämeen alueelta seitsemän kuntaa tai kaupunkia. Hanketta on koordinoanut Hämeenlinna, ja se kuuluu Opetus- ja kulttuuriministeriön kaksivuotiseen Oikeus oppia -ohjelmaan. (Hämeenlinnan kaupunki, 2023a)

Toisena alueena Hyvän arjen vaalimiseen kuuluu positiivinen puhuminen. Koska lapsi ja nuori vaistoavat herkästi ympäröivän ilmapiirin, on panostettava koko koulun myönteiseen vuorovaikutukseen, joka on positiivista, empaattista ja vahvuuksia voimistavaa. Myös vanhemmat tulisi huomioida, koska jokainen lapsi ja nuori on vanhemmilleen tärkeä. Koulunkäyntiongelmista huolimatta oppilaista tulisi puhua kunnioittavasti ja arvostavasti. Ryhmäytymisessä ja ystäväystymisessä tukeminen on kolmas osa-alue, jossa mukana ovat oppilashuolto, seurakunta ja muut koulun verkostot. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu auttaa lasta ja nuorta pääsemään mukaan ryhmään ja solmimaan ystävyys-suhteita. Näitä taitoja harjoitellaan läpi lapsuuden varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja vapaa-ajan harrastuksissa. Lapsen ja nuoren sosiaalisia taitoja auttavat vahvistamaan välitunnit ja erilaiset ryhmätehtävät koulussa. Neljäntenä keskitytään kiusaamisen ehkäisemiseen sekä hyvinvoinnin tukemiseen, jolla voidaan ehkäistä myös muita kiusaamisen elementtejä kuten syrjintää, vihapuhetta ja häirintää. Koulukiusaaminen vaikuttaa merkittävästi oppimiseen ja viihtymiseen koulussa. Kuntien tulee laatia

toimenpidesuunnitelma, jolla suojelevat oppilaita väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022b)

Puheeksi ottaen: Kun poissaoloja on yli 30 tuntia, otetaan poissaolot puheeksi oppilaan ja vanhempien kanssa (Hämeenlinnan kaupunki, 2022a). Oppilaan ja vanhempien kanssa keskustellaan, mitä oppilaalle kuuluu. Lisäksi opettaja, luokanvalvoja tai tarvittaessa oppilashuollon työntekijä käyvät yhdessä oppilaan kanssa voimavarakeskustelun voimavaroja vahvistavien asioiden tunnistamiseksi. Tukena käytetään voimavaralomaketta, johon kirjataan sopiva tuki. Tarvittaessa oppilaalle järjestetään tukiopestusta ja perhe otetaan mukaan palaveriin. Oppilashuoltoa konsultoidaan matalalla kynnyksellä. Poissaoloja seurataan ja reagoidaan nopeasti, mikäli niitä ei selvitetä vanhempien toimesta. Vanhemmille soimitaan puhelimitse, mikäli he eivät reagoi Wilma-viesteihin. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022c)

Selvittäen ja tukien: Luokanopettaja tai -valvoja kutsuu huoltajan mukaan oppilashuoltoryhmän kokoukseen, kun poissaoloja on kertynyt 50 tuntia (Hämeenlinnan kaupunki, 2022a). Kokouksessa selvitetään poissaolojen syntyyn vaikuttavat asiat, joita voivat olla esimerkiksi ahdistus, muut terveysongelmat ja oppimisvaikeudet. Näihin etsitään myös aktiivisesti ratkaisuja. Oppilaan tuen suunnittelussa on mukana oppilashuollon työntekijä, joka tarvittaessa ohjaa tarvittavien palveluiden piiriin. Oppilas voidaan ohjata terveydenhoitajan, koulukuraattorin tai -psykologin vastaanotolle. Lisäksi koulussa sovitaan kuka vastaa tiedon sisäisestä siirrosta, oppimisen tuesta ja kuka ottaa vastuun seurannasta ja prosessista. Oppilaan huoltaja on tärkeässä roolissa koulunkäynnin tukemisessa, joten hänet otetaan mukaan suunnitelmien ja sopimuksien tekoon. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022d)

2.3.2 Tiivis tuki – yli 100 poissaolotuntia

Opinnäytetyössä keskitytään toimintamallin neljänteen vaiheeseen, kuten edellä on todettu. Kun poissaolotunteja on kertynyt yli 100, oppilaan asiaa käsitellään säännöllisesti oppilashuoltoryhmässä. Oppilashuollon työntekijät selvittävät yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa syitä poissaoloihin ja sitä, miten päivittäistä koulunkäyntiä voitaisiin tukea. Tarvittaessa opetusta räätälöidään ja arvioidaan muiden palvelujen tarvetta. Perusopetuslain 18 §:n mukaisesti rehtorin päätös vaaditaan poikkeuksellisiin järjestelyihin, joita voivat olla esimerkiksi lyhennetyt koulupäivät tai viikot sekä oppimisympäristön muokkaaminen pienryhmään. Oppilaalle laaditaan opetussuunnitelma ja monialaiselle yhteistyölle sovitaan työpaja, jossa edesautetaan oppilaan koulunkäynnin myönteistä edistymistä. Tavoitteena on

jokapäiväinen koulunkäynti ja yläkoulussa päättötodistus sekä jatko-opiskelupaikka. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022e)

Koulun tehtävänä on kuraattorin tekemä palvelutarpeen arvio sekä mahdollisesti lastensuojeluilmoitus. Erityisopettaja toimii oppimispakettien koordinoijana ja oppilashuolto linkkinä mahdollisen hoitavan tahon ja koulun välillä. Koulun tuen lisäksi voidaan käyttää muita tukimuotoja. (Hämeenlinnan kaupunki, 2022e)

2.3.3 Muut tukimuodot

Yksi tukimuoto on Toppari, joka on suunnattu viidennestä luokasta eteenpäin oleville nuorille. Moniammatillinen tiimi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia työskentelee sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien kanssa kamppailevien nuorten ja heidän perheiden kanssa tarvittaessa nuoren täysi-ikäistymiseen saakka. Työskentelyssä tehdään yksilöllinen suunnitelma yhdessä nuoren ja perheen kanssa, jossa huomioidaan tilanne kokonaisvaltaisesti ja hyödynnetään tarvittavia ja jo olemassa olevia yhteistyötahoja. Työskentely voi tapahtua henkilökohtaisesti nuoren tai perheen kanssa sekä tarvelähtöisesti myös ryhmätoimintana. Topparin kanssa työskentely on yksilöllistä ja voi kestää viikoista vuosiin. (Hämeenlinnan kaupunki, 2023b)

Kun vahvatkaan tukimuodot eivät auta tukemaan koulusta selviytymistä, voidaan ajatella alakoulun hoidollispedagogista nivelluokkaa tai yläkoulun kuntouttavaa luokkaa, joissa tarvitaan myös huoltajan sitoutumista moniammatilliseen työhön. Työskentelyssä huomioidaan kokonaisvaltainen hyvinvointi ja koulunkäynnin tukeminen. Ala- ja yläkoulun luokissa on kummassakin kuusi oppilaspaikkaa sekä yksi kriisipaikka. Luokissa työskentelee erityisopettaja ja sosiaaliohjaaja. Nivelluokassa on lisäksi kouluohjaaja. (Hämeenlinnan kaupunki, 2021)

Ahveniston harjun sairaalakoulussa opiskelevat Kanta-Hämeen keskussairaalan lasten- tai nuorisopsykiatrisella osastolla olevat lapset ja nuoret. Lisäksi sairaalakoulussa on kaksi paikkaa nuorisopsykiatrian avohoidossa oleville 7–9. luokkalaisille oppilaille. Sairaalakoulussa opiskelu on osa hoitopäivää ja toteutuu koulukuntoisuuden mukaan. Sairaalakoulussa noudatetaan oppilaan oman koulun opetussuunnitelmaa tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa (HOJKS) ja opettajat työskentelevät tiivistä oman koulun opettajien kanssa. (Hämeenlinnan kaupunki, 2023c)

2.4 Aikaisemmat tutkimukset

Viime vuosina lasten ja nuorten koulunkäynnin ongelmat ovat nousseet julkisiksi huolenaiheiksi Suomessa. Kouluakäymättömien oppilaiden tuen tarpeet ovat moninaisia ja tukitoimista huolimatta sitoutuminen kouluun on heikkoa. (Palmu ym., 2020, s. 8) Olemme rajanneet aikaisemmat tutkimukset kahteen melko uuteen pro gradu -tutkimukseen, joiden tekijöinä ovat Tuuli Rontti ja Suvi Ilvesluoto (2023) sekä Tuomas Kitinoja (2022).

Tuuli Rontti ja Suvi Ilvesluoto (2023) tarkastelevat kouluakäymättömyyden ilmiötä sekä keinoja, joilla kouluakäymättömyyteen voidaan puuttua sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön keinoin. Tutkielmassa käsitellään kouluakäymättömyyttä sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta sekä syitä kouluakäymättömyyden taustalla ja tukitoimia, joita sosiaalityöntekijät voivat työssään tarjota kouluakäymättömälle oppilaalle. Lisäksi työssä selvitetään moniammatillisen yhteistyön toimivuutta osana kouluakäymättömyyteen puuttumisena. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyllä, johon vastasi 46 sosiaalityöntekijää ympäri Suomen (Rontti & Ilvesluoto, 2023, s. 30). Vastauksista ilmeni, että tämänhetkiset palvelut eivät vastaa kouluakäymättömien lasten ja nuorten tuen tarpeeseen, koska perustason palveluihin on pitkät jonot ja hoito liian lyhytaikaista. Kotiin vietävä apu ja oppilaan joustavampi tapa suorittaa koulupäiviä, nähtiin hyvänä tukimuotona. Tärkeänä pidettiin kolmiportaista ennaltaehkäisevää mallia, jossa ensisijaisen tärkeää koulun on panostaa siihen, että kaikkien on kiva tulla kouluun. Poissaoloihin ja niiden syihin tartutaan hyvin nopeasti yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tasolla selvittäen syitä poissaoloille. Kun poissaoloja on runsaasti, painottuu tuki yksilötasolle. (Rontti & Ilvesluoto, 2023, ss. 54–56)

Kaikkien kyselyyn vastanneiden mukaan moniammatillinen verkosto nähtiin merkittävänä työkaluna lisääntyvien poissaolojen ehkäisyssä. Verkostoon kuuluu koulun edustajien lisäksi ammattilaisia sosiaali- ja terveydenhoidosta sekä mahdollisesti perheneuvolasta, päihdeklinalta tai kolmannesta sektorista. Työryhmä tapaa tasaisin väliajoin osana yhteisöllistä oppilashuoltoryhmää. Perheet ovat mukana kokoontumisissa oman asiansa asiantuntijoina ja ammattilaiset pystyvät samalla informoimaan perheen roolia ja odotuksia heiltä kouluakäymättömyyden tukemiseksi. Lisäksi tietopyyntöjä ja konsultointeja hankitaan eri alojen edustajilta. Näin tieto ei ole yhden ammattikunnan tai sosiaalityöntekijän harteilla, koska kukaan ei voi tietää lapsesta kaikkea ja osaaminen ei riitä monialaisiin ongelmiin. Merkittävänä hyötynä koettiin yhteiset tavoitteet ja yhtäaikainen tuki sekä ongelman hahmottaminen monesta eri näkökulmasta. Tärkeää on myös perheen läsnäolo mukana

suunnittelussa ja koulun ymmärrys kouluakäymättömyyden syistä sekä oikea-aikainen ja riittävä tuki. (Rontti & Ilvesluoto, 2023, ss. 64–67, 75)

Moniammatillisen verkoston haasteina nähtiin epäselvät työnjaot, roolit ja tietämättömyys toisen ammattikunnan mahdollisuuksista toimia lain puitteissa, sekä erilaiset näkökulmat ja vastuunsiirto toiselle ammattilaiselle. Resurssipula voi aiheuttaa lapsen tai nuoren siirtämistä ammattilaiselta toiselle ja lopulta lastensuojelulle, jonka mielestä kouluakäymättömyys ei ole syy asiakkuudelle. Lastensuojeluilmoitus on voinut tulla myös liian myöhään, jolloin kouluakäymättömyys on kroonistunut, kun ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tuella asia olisi voinut korjaantua. Moniammatillisen verkoston voi olla vaikea sovittaa aikataulujaan yhteen ja jostakin ammattiryhmästä edustajaa ei saada paikalle. Ratkaisua koulupoissaoloihin ei välttämättä löydy verkostotyöstä huolimatta ja oppilas ei aina välttämättä tiedä itsekään syitä koulupoissaoloihin. Verkostoyhteistyön kehittämiseksi olisi tärkeää panostaa laadukkaaseen reflektointiin ammatillisen ryhmän kesken. (Rontti & Ilvesluoto, 2023, ss. 57–61, 70)

Tuomas Kitinoja (2022) tarkastelee opettajien kokemuksia koulupoissaolotukitoimien toimivuudesta ja tuen tarjoamisen järjestelmällisyydestä Turun kaupungin yläkouluissa. Selvitys tehtiin poissaolo-ongelmista kärsivien oppilaiden kanssa työskennelleiden haastattelujen pohjalta. Tutkimukseen osallistui neljä henkilöä neljästä eri Turun kaupungin yläkoulusta. (Kitinoja, 2022, s. 16) Tutkimuksesta käy ilmi, että Turun yläkouluilla ei ole yhteneväisiä toimintamalleja, jotka toteutuisivat koulusta riippumatta. Kaikissa haastatteluun osallistuneiden koulussa oli käytössä jonkinlainen poissaoloihin puuttumisen malli. Kaikissa kouluissa malli oli erilainen, eivätkä toimintamallit noudatelleet Turun yhteistä poissaoloihin puuttumisen mallia. (Kitinoja, 2022, s. 57) Yhtäläisyyttä oli kuitenkin toimintamallien etenemisessä, joista merkittävimmät ovat nopea reagoiminen luokanvalvojan toimesta ja moniammatillinen yhteistyö (Kitinoja, 2022, ss. 27–28).

Yksi kyselyyn vastanneista toi poissaoloihin puuttumiseen haasteena sen, että aineenopettajat eivät tunne oppilaita kunnolla ja poissaolojen ytimeen on vaikea päästä. Näin koulussa hoidetaan pikemminkin oiretta kuin oikeaa syytä. Toimivaksi poissaolojen puuttumiseen hän kokee palaverit, joissa on paikalla oppilaan ja luokanvalvojan lisäksi muuta koulun henkilökuntaa pohtimassa kuinka asian kanssa edetään. Merkityksellisimpänä tekijänä vastaaja pitää hyvää luottamussuhdetta oppilaaseen sekä positiivista luokkahenkeä. Ongelmien kärjistyttyä oppilaalle saatetaan tehdä kevennetty lukujärjestys ja käynnit laaja-alaisella erityisopettajalla. Kahdesta vastauksesta ilmenee, että selkeää sapluunaa poissaoloihin puuttumiseen ei voida rakentaa, koska oppilaat ovat omia persoonia, jotka

tulee kohdata kukin tarvitsemallaan tavalla. Eräs vastaaja on kokenut haasteellisena yhteistyön lastensuojelun kanssa, kun koulussa on herännyt huoli lapsen kouluakäymättömyydestä, mutta lastensuojelun mielestä se ei ole ongelma. Hän kertoo tilanteen kuitenkin parantuneen Turun yhteisen poissaoloihin puuttumisen mallin myötä, jossa on tiivistetty yhteyksiä sosiaalitoimen ja muun moniammatillisen yhteistyön kanssa. (Kitinoja, 2022, ss. 24–27) Haastateltavien mukaan yhteisiä toimintamalleja tulisi entisestään kehittää. Haastateltavat pitivät hyvänä asiana, että koulut voivat itse vaikuttaa toimintamallien käyttöön, jotta alueelliset ja koulukohtaiset erot pystytään paremmin ottamaan huomioon. (Kitinoja, 2022, s. 58)

3 Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja toteutus

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena. Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät. Lisäksi tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta, vastuullisuutta ja eettisyyttä.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen kouluissa on käytössä Kun kouluun meno kangertaa -toimintamalli poissaolojen ehkäisemiseksi, kuten raportissa edellä on todettu. Toive tutkimukselle on tullut Hämeenlinnan kaupungin opetustoimelta, ja ensisijainen tarve on mallin toimivuuden testaaminen sekä sen täsmentäminen. Tutkimuksessa selvitettiin, miten toimintamallia käytetään eri kouluissa ja kuinka toimivaksi oppilashuoltoryhmä toimintamallin kokee. Analyysin tuloksia peilattiin koulukohtaisiin poissaolokaavioihin. Tutkimus rajattiin koskemaan yli 100 poissaolotunnin Tiivis tuki -vaiheen toimivuutta ja kehittämistä. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten Kun kouluun meno kangertaa -toimintamalli on toiminut Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksen kouluissa?
- Miten Kun kouluun meno kangertaa -toimintamallia tulisi kehittää?

3.2 Aineiston hankinta kyselyllä oppilashuoltoryhmille

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jota kuvastavat sanat “laadullinen”, “pehmeä” ja “ymmärtävä”. Siinä nojataan teorian tietoon sitä omilla tutkimustuloksilla korostaen. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 20, 23). Yleisimpinä aineistonkeruumenetelminä käytetään haastattelua, kyselyä, havainnointia ja erilaisiin dokumentteihin perustuvaa tietoa rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltyinä. Vapaammassa tutkimusasetelmassa havainnointi, keskustelut ja omaelämäkerrat ovat sopivampia aineistonkeruumenetelmiä, kun taas muodollisemmassa ja strukturoidummassa tutkimusasetelmassa edellytetään kokeellisia menetelmiä ja strukturoituja kyselyitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 71) Tähän opinnäytetyöhön on valittu aineistonkeruumenetelmäksi kysely oppilashuoltoryhmälle. Taustatietoina käytettiin kaaviota poissaolotiedoista ja keskusteluja tilaajan kanssa.

Koska kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää tutkittavaa asiaa ja tiettyä toimintaa, eikä niinkään tuottaa tilastollisia tuloksia, on tietoa kerättävä henkilöiltä, joilla ymmärrystä asiaan on mahdollisimman paljon (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 85). Aineisto hankittiin 22:lle Hämeenlinnan perusopetuksen koululle lähetetyllä kyselyllä (liite 1), johon vastasi kuusi koulua. Vs. opetuspäällikkö lähetti Google Formsilla laatimamme kyselyn koulujen oppilashuoltoryhmille. Google Forms on Googlen kehittämä sovellus verkossa luotaviin kyselylomakkeisiin (Silmälä, 2023). Kuulan (2006, s. 174) mukaan verkkolomakkeiden täyttö on nopeaa isolle joukolle ja siinä säästyy aikaa sekä postikuluja. Lisäksi verkkokyselyissä vastauskattavuus on suurempi. Tilaajan edustajat (Henkilökohtainen tiedonanto, 7.3.2023) ehdottivat Teams-palaverissa Google Formsia, koska se on ollut heillä käytössä kyselyiden tekemiseen ja todenneet sen toimivaksi.

Kysely laadittiin yhteistyössä tilaajan edustajien kanssa. Kuuntelimme heidän mielipiteitään kysymysten sisällöstä ja perehdyimme kyselyn rakenteeseen teorian avulla. Nämä huomioiden rakensimme Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirjan, (n.d.) ohjeistuksen mukaan kyselyn, jossa kiinnitimme huomiota ulkoasuun ja pituuteen. Liian pitkä kysely voi vaikuttaa vastaushalukkuuteen negatiivisesti. Kysymysten tulee olla kattavia, mutta yksinkertaisia ja helposti ymmärrettäviä. Kyselyn alkuun laitoimme helppoja yksinkertaisia kysymyksiä ja loppuun selittävinä muuttujina käytettäviä ja hankalampia kysymyksiä. Kysymysten asettelussa on kiinnitettävä huomiota myös loogiseen etenemiseen. (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja, n.d.) Kyselyn alussa on tutkimukselle merkittäviä ja helpompia kysymyksiä nykyisen toimintamallin toimivuudesta ja lopussa vs. opetustoimenjohtajan sähköpostissaan (henkilökohtainen tiedonanto 11.4.2023) esittämät

aiheet, joissa toivotaan yhteisöllistä oppilashuoltoryhmää pohtimaan, mitä voisivat tehdä poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi ja hoitamiseksi verraten oman koulunsa poissaoloihin.

Mietimme kysymysten asettelun tarkkaan, jotta kysymyksiin saadaan luotettavia vastauksia, ja selvitimme, mitä tietoja kyselyssä tulee näkyä. Mäkisen (2006, ss. 92–95) mukaan tyypillisiä virheitä kyselyissä voivat olla yksiselitteiset tai johdattelevat kysymykset. Kyselyssä on Mäkisen (2006) mukaan oltava kerrottuna, kuinka henkilöiden anonymiteetti turvataan, aineisto arkistoidaan ja data hävitetään. Kyselystä tulee ilmetä tutkimuksen tavoite ja kerättyjen tietojen käyttötarkoitus, -aika ja ketkä tietoja käyttävät. Kyselyssä ilmaistaan tutkijoiden nimet yhteystietoineen. Kysely tulisi testata kriittisillä vastaajilla, jolloin kyselylomaketta voi vielä korjata ennen varsinaiselle kohderyhmälle tehtävää kyselyä. Kyselyämme oli vaikea testata ulkopuolisilla vastaajilla, mutta kyselyn laatimisessa käytimme apuna konsultoivan erityisopettajan ja vs. opetuspäällikön toiveita ja ammattitaitoa sekä opinnäytetyöpajasta saamiamme neuvoja. Kerättyjen tietojen käyttötarkoitus sekä hallinta ja säilytys on esitelty myös aineistohallintasuunnitelmassa (liite 2). Kyselyn taustatietona käytettiin koostetta eri koulujen poissaolomääristä, joihin peilasimme kyselyn vastauksia.

3.3 Aineiston sisällönanalyysi

Aineiston analyysinä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysia voidaan käyttää yksittäisenä metodina tai osana aineiston analyysiä. Lähtökohtaisesti useimmat kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat sisällönanalyysiin. Aineistoa analysoitaessa vastauksista saattaa löytyä monia mielenkiintoisia asioita, joten ensiksi on tehtävä rajausta mitä asioita tutkitaan ja pysyä asiassa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 91–92) Kysely (liite 1.) oli tilaajan toiveesta hieman laajempi kuin tutkimuksen kohde, joten rajasimme oman tutkimuksen koskemaan vain toimintamallin toimivuutta ja kehittämistä yli 100 poissaolotunnin kohdalla.

Vastauksia analysoidessa on kontrolloitava, että tutkijan omat ennakkoluulot eivät vaikuta lopputulokseen. Ratkaisuna käytettiin teoriaohjaavaa analyysiä, jossa aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysin tekemisessä. Teoriaohjaavassa analyysissä tiedostetaan aikaisempi teoria, mutta ratkaisu voi avata uusia näkemyksiä tutkittavaan tietoon. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 96–97) Teoriatietona analyysissämme on käytetty koulunkäyntiin liittyviä ongelmia ja niistä koituvia seurauksia, aikaisempia tutkimuksia poissaoloihin puuttumisen toimintamalleista sekä tilaajan edustajilta (henkilökohtainen tiedonanto, 24.2.2023) Teams-palaverissa saatua tietoa, jonka mukaan käytössä oleva toimintamalli ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Taustatietona olemme käyttäneet koulukohtaisia poissaolokaavioita.

Kyselyn (Liite1.) vastaukset saatuamme kirjoitimme itsenäisesti jokaisen kysymyksen aluksi auki ja teimme niistä omat johtopäätökset. Tämän jälkeen kävimme vastauksia keskustellen läpi. Olimme huomioineet vastauksia erilailla ja pitkien keskustelujen myötä päädyimme yhtenäiseen lopputulokseen vastausten merkityksestä. Tämän jälkeen nostimme yhdessä aukikirjoitetuista vastauksista esille nousevia teemoja, joita yhdistelemällä päädyimme kahteen pääteemaan, jotka ovat toimintamallin käyttöaste ja käyttökokemukset sekä toimintamallin kehittäminen yli 100 poissaolotunnin osalta. Pääteemoihin löytyi aineistoa usean kysymyksen vastauksista, jolloin aihetta lähestyttiin monesta eri näkökulmasta. Aineisto analysoitiin tietoperustaan, aikaisempiin tutkimuksiin ja taustatietoihin pohjautuen. Aineistossamme oli paljon samankaltaisuutta aikaisempien tutkimusten kanssa, joista pystyimme hyödyntämään hyväksi todettuja toimintatapoja ja tuomaan omia näkemyksiä teorian tiedon avulla.

3.4 Luotettavuus ja eettisyys opinnäytetyössä

Hyvästä tieteellisestä käytännöstä vastaa aina ensisijaisesti tutkija itse. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on suomalaisen tiedeyhteisön kanssa yhteistyössä laatinut ohjeet tutkimuksen hyvään tieteelliseen käytäntöön, johon kuuluu rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tutkimusten tallentaminen ja esittäminen sekä tulosten arviointi. Tutkimuksessa tulee käyttää eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä tiedonhankinnassa ja arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023)

Verkkokysely on tietosuojan ja tutkimuseetiikan kannalta selkeää, koska vastaaja pystyy itse päättämään mitä tietoja itsestään antaa (Kuula, 2006, s.177). Lomakkeella olevien tietojen lisäksi sähköpostiosoitteet ovat tunnistetietoja (Kuula, 2006, s. 175). Vs. opetustoimenjohtaja välitti laatimamme kyselyn vastaajille vähentääksemme tunnistetietojen saatavuutta ja käsittelyä. Kyselyn vastaajilla olisi ollut mahdollisuus olla meihin yhteydessä tarkentavilla kysymyksillä, jolloin sähköpostiosoite olisi tullut tietoomme. Kukaan kyselyn vastaajista ei ollut meihin yhteydessä.

Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisuus aineistonkeruusta ja analysoinnista, jossa analysoinnilla on suurempi rooli. Tutkimusraporttia kirjoittaessa on tärkeää pohtia, mitä kirjoittaa, jotta se on luotettava. Myös kysymysten ja vastausten väärinymmärtäminen) ja orientoituminen on mahdollista, joten kvalitatiivisessa tutkimuksessa on hyvä käyttää useampia tutkimusmenetelmiä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 68, 71). Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelmiä on vain yksi, mutta taustatietona käytetään poissaolokaavioita ja

tiedonantoja konsultoivalta erityisopettajalta sekä vs. opetustoimenjohtajalta tukemaan tutkimuksen aineistoa.

Eettisyys tuo laatua tutkimukselle, joten opinnäytetyössä tulee olla laadukas tutkimussuunnitelma ja raportti sekä sopiva tutkimusasetelma (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 127). Tutkimuksessa huomioidaan yksityisyyden suoja, jonka kunnioittaminen ja suojeleminen on tutkijan vastuulla (Mäkinen, 2006, s. 146). Instituutiot ja organisaatiot voivat olla oikeutettuja yksityisyydensuojaan, mutta julkisen organisaation palvelut ovat tarkoitettuja yhteiseen hyvään ja myös avoimia julkiselle tarkastelulle (Mäkinen, 2006, s. 119). Opinnäytetyön kyselyssä tutkimuksen kohteena on julkisen sektorin, eli koulun käytössä olevan toimintamallin toimivuus. Raportissa ei mainita kouluja nimeltä tai esitellä tunnistettavasti. Vs. opetustoimenjohtaja (henkilökohtainen tiedonanto 11.4.2023) on antanut sähköpostissaan luvan mainita kaupungin sekä tilaajan edustajat nimeltä tai tehtävänimikkeeltä. Opinnäytetyössä käytetään tehtävänimikkeitä. Sähköpostissaan vs. opetustoimenjohtaja mainitsee, että poissaolokaavioon ei tarvitse tehdä tietosuojailmoitusta, koska tiedoissa on vain lukuja, eikä henkilötietoja tai muuta arkaluontoista asiaa (henkilökohtainen tiedonanto 11.4.2023). Tutkimustuloksia julkaistessa tulee käyttää avointa ja vastuullista tiedeviestintää. Aikaisemmat tutkimukset tulee ottaa huomioon ja raportoida omaa tutkimusta muiden työtä kunnioittaen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023)

Tutkimuksen jälkeen aineisto tulee hävittää tai sille tarvitsee hakea arkistointilupa. Aineistoa ei myöskään saa käyttää muuhun kuin ennalta kerrottuun tarkoitukseen, eikä sitä saa luovuttaa kuin aineiston keräämisen yhteydessä nimetyille henkilöille. Tutkimusta koskee vaitiolovelvollisuus. (Mäkinen, 2006, s. 148) Sähköpostissaan vs. opetustoimenjohtaja kertoi tutkimuksen aineiston tulevan myös muuhun opetuksen hallinnon käyttöön ja huolehtivan aineiston asianmukaisesta säilytyksestä sekä tietojen hävittämisestä (Henkilökohtainen tiedonanto, 11.4.2023).

4 Kun Kouluun meno kangertaa -toimintamallin käyttö ja toimivuus

Google Forms -kysely lähetettiin 22 koululle, joista kyselyyn vastasi määräajassa neljä koulua. Varsinaisen vastausajan päätyttyä vs. opetustoimenjohtaja muistutti kouluja kyselyyn vastaamisesta ja jatkoimme vastausaikaa viikolla, jonka aikana saimme kaksi uutta vastausta. Yhteensä vastauksia tuli kuusi, joista kaksi oli alakoulua, kaksi yläkoulua ja kaksi

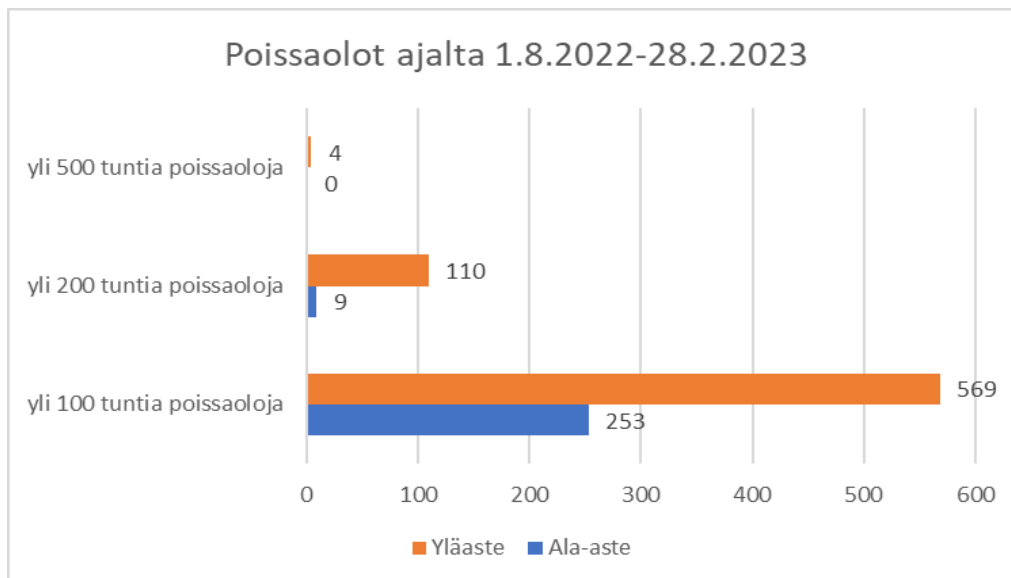
yhtenäiskoulua. Vastaukset olivat hyvin aukikirjoitettuja, ja tutkijan oli helppo ymmärtää niiden sisältö.

Seuraavaksi tarkastelemme koulupoissaoloja yli 100:n tunnin osalta luokka-asteittain ja sen jälkeen paneudumme kyselyn tuottamiin vastauksiin toimintamallin käytöstä ja käyttökokemuksista.

4.1 Koulupoissaolot luokka-asteittain

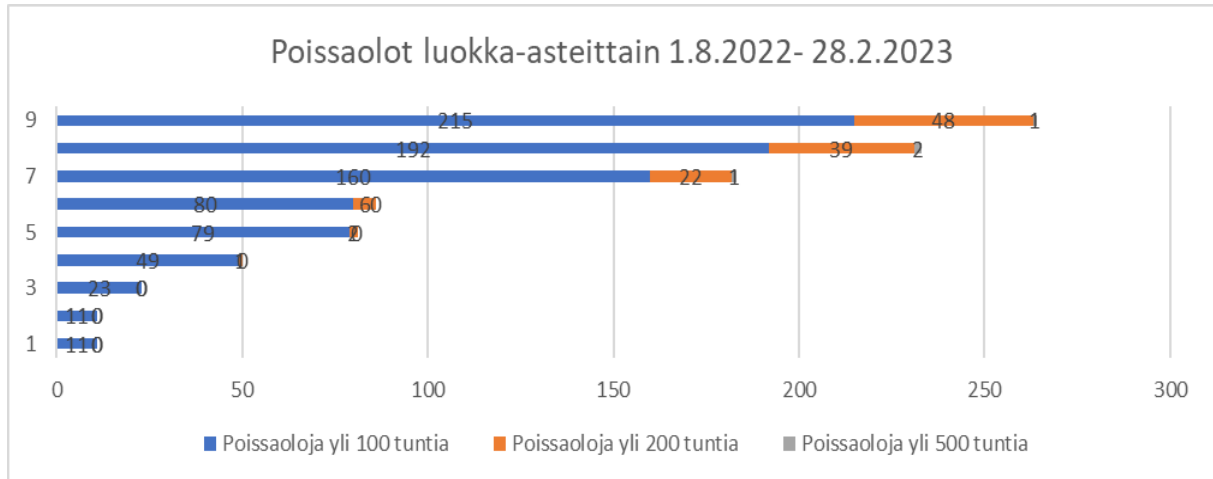
Poissaolojen määrät vaihtelevat koulukohtaisesti. Tarkastelimme yli 100, 200 ja 500 tunnin poissaolomääriä. Tiedot poissaoloista saimme Hämeenlinnan kaupungin oppilastietojärjestelmän pääkäyttäjältä. Poissaolot (Kuva 1) ovat seitsemältä kuukaudelta ja ajoittuvat ajalle 1.8.2022–28.2.2023. Ala-asteilla oli 253 oppilasta, joilla oli poissaoloja seitsemän kuukauden aikana yli 100 tuntia ja yli 200 tuntia poissaoloja oli yhdeksällä oppilaalla. Ala-asteilla ei ollut yhtään yli 500 tunnin poissaoloja. Yläasteilla oli 569 oppilasta, joilla oli poissaoloja seitsemän kuukauden aikana yli 100 tuntia, yli 200 tuntia poissaoloja oli 110 oppilaalla ja yli 500 tuntia poissaoloja oli 4 oppilaalla.

Kuva 1. Ala-asteen ja yläasteen poissaolot Hämeenlinnan peruskouluissa.

Luokka-asteella oli suuri merkitys poissaolojen määriin (kuva 2). Ala-asteen 1.–3.-luokkalaisissa oli 45 oppilasta ja 4.–6.-luokkalaisissa 208 oppilasta, joilla oli yli 100 tuntia poissaoloja seitsemältä kuukaudelta. Yläasteella yli 100 tunnin poissaolot lisääntyivät luokka-asteen noustessa. 9. luokkalaisista yli 100 tuntia poissaoloja oli 215 oppilaalla.

Kuva 2. Poissaolot luokka-asteittain.

4.2 Toimintamallin käyttöaste ja käyttökokemukset

Pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli Kun kouluun meno kangertaa on ollut käytössä kouluissa vaihtelevasti. Toimintamallin käyttäjissä on myös eroja eri koulujen välillä. Vastanneista kouluista kolme kertoo yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän käyttäneen toimintamallia sen käyttöönoton jälkeen, ja näistä yksi koulu on toiminut mallin mukaisesti jo vuosia ennen sen varsinaista lanseeraamista. Kolme muuta koulua kertoi opettajien tai yksilöllisten oppilashuoltoryhmien käyttävän toimintamallia vaihtelevasti, soveltaen tai muistilistana.

Toimintamalli on aina käytössä, kun oppilaalla poissaolorajat ylittyvät.

Toimintamalli on ollut luokanvalvojen ja yksilöllisten oppilashuoltoryhmien käytössä ja tukena

Kaikki vastaajat pitivät toimintamallia selkeänä kokonaisuutena. Yhteisessä käytössä oleva toimintamalli tuo läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta poissaoloihin puuttumiseen. Selkeät ohjeet ja yhtenäiset poissaolojen tuntirajat nousivat esiin kaikissa vastauksissa.

Varhainen puuttuminen, ohjeiden selkeys ja tuntirajat kaikille samat.

Hyvä kokonaisuus, etenee asteittain ja "kriteerit" ovat selkeät.

Selkeät tuntirajat ja niihin liittyvät toimenpiteet selkeästi kirjattuna.

Toimintamallin haasteina ja huonoina puolina pidettiin alhaisia tuntirajoja, etenkin 30 poissaolotuntia koettiin liian alhaisena. Huonona pidettiin myös poissaolojen samanarvoisuutta, jotka sen sijaan pitäisi luokitella esimerkiksi ongelmallisiin ja ongelmattomiin poissaoloihin.

30 tunnin raja täyttyy nopeasti. 30 tunnin raja olisi hyvä olla lukukausikohtainen ja sitä tulisi voida suhteuttaa maalaisjärjellä.

4.3 Toimintamallin kehittäminen yli 100 poissaolotunnin osalta

Selkeää yhtenevää linjaa Kun kouluun meno kangertaa -toimintamallin kehittämiseksi yli 100 poissaolotunnin kohdalla ei kyselyyn vastanneista koulujen oppilashuoltoryhmistä tullut. Useammassa vastauksessa kaivattiin toimintamalliin selkeyttä ja tietoa siitä, kuka tekee ja mitä sekä koulupoissaolojen säännöllistä seuraamista läpi lukukauden. Tärkeää olisi myös varmistaa, että oppilaalla on kaikki tarvittavat tukimuodot käytössä. Ongelmalliseksi koettiin kuitenkin esimerkiksi interventiot pienluokkiin, koska paikkoja niihin ei ole tarpeeksi. Koulupoissaolojen ehkäisyyn vaikuttavia tekijöitä voisi olla myös digitaalisen opetuksen ja oppimisen alusta Wilman kehittäminen toimivammaksi ja tiedonkulkuun panostaminen, kuten eräästä vastauksesta ilmenee.

Wilman kehittäminen poissaolojen seuraamiseen, luokitteluun ja kommentointiin. Myös toimenpiteiden kirjaaminen. Selkeämpää tiedottamista koulua käymättömiä tukevista tahoista: jatkuvasti vaihtuvat nimikkeet haittaavat tiedonsiirtoa.

Koulut toivoivat poissaoloihin puuttumiseen apua ja yhteistyötä muilta tahoilta. Vastauksista ilmenee koulujen voimattomuus poissaoloihin puuttumiseen etenkin niiden kroonistuttua.

Vanhempien vastuuta ja erityisesti sosiaalitoimen sekä lastensuojelun osuutta ja oikea-aikaisuutta korostettiin. Yhteistyöhön kaivattiin myös selkeyttä.

Mallissa olisi hyvä olla selkeästi listattu toimenpiteet, joita koululla on vakavimmissa poissaolotapauksissa käytössä. Tällöin koulu voisi tarpeen mukaan selkeästi ilmoittaa, mitä toimenpidevaihtoehtoja on käytössä ja mihin koulu ei enää voi taipua. Jos tätä ei ole purettu auki, ei hoitavilla tahoilla tai huoltajilla välttämättä ole selvää käsitystä siitä, mitä vielä voidaan tehdä. Syntyy turhia toiveita ja odotuksia eikä välttämättömiä toimenpiteitä saada tehtyä.

Ennakointi ja varhainen puuttuminen koulupoissaoloihin oli kyselyyn vastanneiden mukaan tärkeää, jotta poissaolot eivät kasaantuisi. Vastausten mukaan toimenpiteinä voisi olla kouluviihtyvyyden parantaminen, yhteisöllisen kulttuurin luominen ja vanhempien systemaattisempi tiedottaminen sekä opettajien kouluttaminen aiheesta. Vastauksissa nousi esille vanhempien vastuu oppivelvollisuuden toteutumisesta ja ratkaisuna ehdotettiin poissaoloihin puuttumiseen toimenpiteeksi huostaanottoa runsaiden luvattomien poissaolojen kohdalla ja rikosilmoitusta huoltajista oppivelvollisuuden laiminlyönteihin liittyen.

Yhteiskunnan tasolla suuret poissaolomäärät, joiden syy ei selkeästi ole somaattinen, pitäisi kirjata yhdeksi huostaanoton perusteeksi - sillä viime kädessä huoltaja on vastuussa lapsensa oppivelvollisuuden toteuttamisesta.

Kouluna voisimme ryhtyä tekemään tarvittaessa rikosilmoituksia huoltajan oppivelvollisuuteen liittyvistä laiminlyönneistä.

Pyrimme tekemään parhaamme yhteisöllisen kulttuurin luomiseksi ja sitä kautta ennaltaehkäisemään koulupudokkuutta. Positiivinen yhteisöllisyys ja kiinnittyminen kouluun on tärkeä poissaoloja ennalta ehkäisevä keino ja sen tekemiseen kouluilla on kohtalaisesti resursseja ja toimivaltaa.

5 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten pitkittyneiden koulupoissaolojen toimintamalli Kun kouluun meno kangertaa on käytössä Hämeenlinnan perusopetuksen kouluissa ja miten toimivaksi toimintamalli koetaan. Lisäksi tutkimuksessa kerättiin kehittämisideoita toimintamalliin yhdistäen niitä aikaisempiin tutkimuksiin ja teorian tietoon, joiden pohjalta on tehty johtopäätöksiä. Kyselyyn vastasi Hämeenlinnan perusopetuksen koulujen

oppilashuoltoryhmistä alle 30 %, joten tutkimus perustuu ainoastaan näiden koulujen kokemuksiin ja mielipiteisiin.

Kaikki vastaajista kertoivat käyttävänsä Kun kouluun meno kangertaa -toimintamallia vähintään satunnaisesti. Kahdessa koulussa toimintamalli on vain opettajien käytössä ja muissa kouluissa oppilashuoltoryhmien työkaluna. Kyselyn perusteella yhteistä linjaa pitkittyneiden poissaolojen toimintamallin käyttöön ei ole. Osa kouluista on saanut toimintamallista apua. Toimintamalli on toiminut muistilistana ja selkärankana poissaoloihin puuttumiseen sekä selkeyttänyt sitä, miten toimitaan poissaolotuntirajojen täytyessä. Kun kouluun meno kangertaa -toimintamalli itsessään on koettu hyvänä ja selkeänä, mutta haasteita on tuonut epäselvä verkostoyhteistyö. Vastausten mukaan digitaalisen oppimisen opetuksen alustaa Wilmaa tulisi kehittää ja varmistaa vaadittavat poissaolojen tukimuodot, kuten riittävä määrä pienluokkaopetusta.

Vastauksista ilmeni selkeästi toimintamallin kehityskohteina poissaolojen ennaltaehkäisyyn panostaminen ja verkostoyhteistyön kehittäminen etenkin lastensuojelun kanssa. Koska ennaltaehkäisyyn tulee panostaa jo ennen 100 poissaolotunnin syntymistä, emme huomioi sitä ehdotuksessamme kehittää toimintamallia yli 100 poissaolotunnin puuttumiseen. Myös tilaaja (henkilökohtainen tiedonanto, 25.5.2023) esitti sähköpostissaan toiveen selkeyttää toimintamallia, ottaa lastensuojelun palveluita mukaan sekä tehdä mallista tarpeeksi yleinen. Kyselyssä ei ilmennyt koulujen tietämättömyyttä pitkittyneiden poissaolojen juurisyistä, mutta Rontin ja Ilvesluodon (2023) sekä Kitinojan (2022) tutkimuksen mukaan se on yksi ongelma poissaoloihin puuttumisessa. Myös opetushallitus on antanut perusopetuksen opetussuunnitelman muutoksessa ohjeeksi selvittää oppilaan koulupoissaolojen taustasyyt, jotta tuen tarjoaminen on oppilaan kannalta tarkoituksenmukaista (Länsikallio & Engelholm, 2023). Opinnäytetyön tilaajan toiveet, kyselyn vastauksista esille nousseet toimintamallin kehitysideat sekä Rontin ja Ilvesluodon sekä Kitinojan tekemän tutkimustyön huomioiden muotoilimme mallin kehittämiseen ehdotuksen, joka esitellään seuraavaksi.

Ehdottamassamme toimintamallissa (Kuva 3) oma opettaja tai luokanvalvoja seuraa omien oppilaidensa poissaoloja ja reagoi, kun 100 poissaolotunnin raja on ylittymässä. Ensimmäiseksi hän on yhteydessä oppilaan huoltajaan ja sen jälkeen vie tiedon yhteisölliselle oppilashuoltoryhmälle. Luokanvalvoja kutsuu oppilashuoltoryhmän, oppilaan ja hänen huoltajansa yhteiseen palaveriin, jossa käydään yhdessä läpi poissaoloihin johtaneita syitä ja sovitaan tarvittavista tukitoimista. Mikäli koulupoissaolot eivät selkeästi ole fyysisen sairauden aiheuttamia, olisi hyvä selvittää koulupoissaolojen juurisyyt ennen oppilashuoltoryhmän tapaamista.

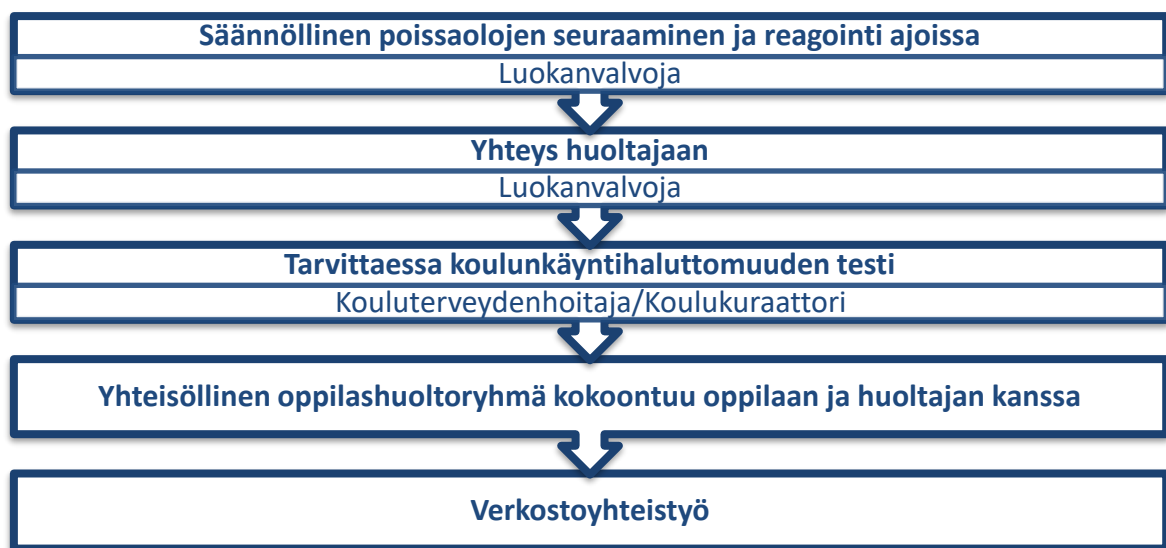
Esimerkiksi Kearney (mm. 2006) on julkaissut testin *The School Refusal Assessment Scale-Revised* (SRAS-R), jolla voidaan tutkia koulupoissaolojen syitä. Soisalo ym. (n.d., s. 16) ovat luoneet Koulunkäyntihaluttomuuden testin, jossa on erikseen 24 monivalintakysymystä oppilaalle ja huoltajalle. Lisäksi oppilaalle on sanallisia tarkentavia kysymyksiä oleva testi. Koulunkäyntihaluttomuuden testillä on hyvä selvittää, miksi oppilas välttää koulua, miksi hän haluaa jäädä kotiin tai mikä saa hänet hakeutumaan mieluummin kavereiden luokse, tietokoneen ääreen tai johonkin muualle kuin kouluun. Koska Rontin ja Ilvesluodon (2023, s. 65) tutkimuksen mukaan ammattilaisten oli vaikea muodostaa selkeää tilannekuvaa ja oppilas itsekään ei välttämättä osannut kertoa mistä koulupoissaolot johtuivat, päädyimme tarpeeksi kattavan ja moniulotteisen kyselylomakkeen selkeyttävän tilannekuvaa. Lomakkeen täyttää oppilaan kanssa koulukuraattori tai terveydenhoitaja, jotta oppilas pystyisi antamaan mahdollisimman totuudenmukaisen vastauksen perheeseen ja oppimisympäristöön liittyen. Alle 16-vuotiaiden kanssa kysely olisi hyvä käydä keskustellen ja antaa aikaa suhteen luomiseen tarvittaessa useammalla tapaamiskerralla (Soisalo ym., n.d. s. 17).

Kuten kyselystä ilmeni, koulut kaipaavat apua muilta tahoilta koulupoissaoloihin puuttumiseen. Rontin ja Ilvesluodon (2023, ss. 60–61) tekemän tutkimuksen mukaan verkostotyö on nähty selkeänä apuna kokonaiskuvan antamiseksi. Verkostoon kuuluu oppilas perheineen, sekä moniammatillinen työryhmä, jolloin koulupoissaoloihin saadaan näkemystä monesta eri ammattiryhmästä ja kaikki oppilaan elämässä olevat eri ammattialan edustajat tapaavat toisensa. Myöskään perheen ei tarvitse selittää tilannettaan useassa eri toimipaikassa, ja he saavat oikea-aikaista tukea ja neuvontaa yhdellä kerralla. Tutkimuksen mukaan koulu sai paremman käsityksen oppilaan tilanteesta verkostotyöskentelyn myötä ja pystyi paremmin vastaamaan tuen tarpeeseen. Kehitysehdotuksessamme oppilashuoltoryhmän kokoontumisen jälkeen kutsutaan kasaan verkostoyhteistyö, jossa ovat osallisena ne tahot, joilla on hoitosuhde oppilaaseen ja tarvittaessa muita ammattialan edustajia. Verkostotyöskentelyssä oppilaan ja huoltajien ollessa paikalla, saavat he suoran informaation sekä odotukset mitä perheeltä veloitetaan verkostotyössä (Rontti ja Ilvesluoto, 2023, s. 70). Verkostotyötä jatketaan niin kauan kuin tilanne sitä vaatii. Hämeenlinnan kaupungilla on käytössä nuorten tukipalvelu Toppari, joka toimii vasta viidennestä luokasta eteenpäin. Topparin toimintaa kehittämällä voitaisiin saada toimiva verkostoyhteistyö koko peruskoulun ajaksi Hämeenlinnaan.

Kyselyssä ilmeni tarve yhteistyölle lastensuojelun ja sosiaalityöntekijöiden kanssa koulupoissaoloihin puuttumisessa, kun taas Rontin ja Ilvesluodon (2023, s. 63) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät koe kouluakäymättömyyttä itsessään

lastensuojelun asiakkuuden kriteeriksi. Tämä puhuu puolestaan myös verkostoyhteistyön merkittävydestä ja siitä, että lastensuojelu on hyvä ottaa mukaan verkostoyhteistyöhön jo alkuvaiheessa. Tekemämme kyselyn sekä Rontin ja Ilvesluodon tekemän tutkimuksen perusteella voimme päätellä koulujen toivovan, että lastensuojelun ottaa vastuuta koulupoissaoloihin puuttumisessa, kun taas lastensuojelun työntekijät eivät koe sen olevan heidän työkenttäänsä. Yllä mainitussa verkostomallissa, jossa kaikki organisaatiot työskentelevät aidossa yhteistyössä lapsen parhaaksi sekä riittävä tiedonsiirto voisi olla ratkaisuna tähän ristiriitaan.

Kuva 3. Ehdottamamme toimintamallin kulkukaavio.

6 Pohdinta

Halusimme tutustua koulumaailmaan opinnäytetyöprosessin myötä ja otimme yhteyttä Hämeenlinnan kaupungin yhteyshenkilöön. Opinnäytetyön lopullinen aihe muodostui nopeasti opetustoimen todellisesta tarpeesta. Tavoitteena oli selvittää, onko koulupoissaolojen toimintamalli Kun kouluun meno kangertaa kouluissa käytössä, sen toimivuutta ja täsmentää sitä tarkoituksenmukaiseksi.

Suunnitelmavaiheessa teimme tiivistä yhteistyötä Teamsin välityksellä tilaajan yhteyshenkilöiden kanssa selvittäen tilaajan tarpeita ja käytössä olevia resursseja. Tutustuimme oppivelvollisuuteen, oppilashuoltoon, poissaoloihin johtaviin syihin ja niiden seurauksiin sekä Hämeenlinnan kaupungin käytössä olevaan koulupoissaolojen toimintamalliin. Aiheeseen perehtyminen teorian avulla oli tärkeää, koska koulumaailmassa

työskentely ei ollut kummallekaan ennestään tuttua ja pian huomasimme, että lait määrittävät ja ohjaavat opetuksen järjestämistä ja koulujen toimintaa vaikuttaen käytössä oleviin resursseihin.

Kyselylomaketta rakentaessa mietimme omiin tutkimuskysymyksiimme liittyviä sekä tilaajan toivomia avoimia kysymyksiä. Tarkoituksena oli saada muutamalla kysymyksellä mahdollisimman laajoja ja kattavia vastauksia. Kyselyllä kerättiin aineistoa myös opetuksen hallinnolle koulupoissaolojen kehittämistyöhön. Lähetimme verkkokyselyn linkin tilaajan edustajalle, joka edelleen lähetti sen kaikkien koulujen yhteyshenkilöille. Tällä pyrimme nopeuttamaan prosessia ja minimoimaan tunnistetietojen hallintaa. Verkkokyselyyn päädyimme korkean vastausprosentin toivossa. Myös tilaajalla oli kokemus korkeasta vastausten määrästä tämän tyyliin kyselyihin, joten alhainen vastausprosentti oli kaikille pettymys. Alkuperäisestä suunnitelmasta kyselyn lähettäminen huhtikuun alussa siirtyi aikataulullisista syistä toukokuulle, jolloin lukuvuotta oli enää vähän jäljellä. Todennäköisesti tällä oli suuri vaikutus vähäiseen vastausmäärään.

Tilaajan toivotat kysymykset käsittelivät samaa asiaa laatimiemme kysymysten kanssa hieman eri näkökulmasta tuoden luotettavampia ja laajempia vastauksia. Mielestämme lisää luotettavuutta tutkimukseen toi kaksi opinnäytetyön tekijää, koska vastauksia tulkittiin itsenäisesti eri tavoilla, mutta keskustelujen ja pohdintojen myötä saimme monipuolisia ja laajempia näkökulmia. Tutkimuksessa vahvistui ajatus siitä, että kouluviihtyvyydellä ja positiivisella ajattelulla on suuri merkitys poissaolojen ehkäisyssä. Aikaisemmat tutkimukset ja tekemämme kysely menivät linjassa siinä, että koulut kokevat voimattomuutta koulupoissaoloihin puuttumisessa. Aineiston perusteella voidaan päätellä myös aidon yhteistyön puutetta eri toimijoiden kesken.

Jatkotutkimuksena ehdotamme kyselykaavakkeen laatimista koulupoissaoloihin johtaviin syihin ja tukipalvelu Topparin kehittämistä. Mielestämme toimivaan ratkaisuun pääsemiseksi kaikki lapsen ja perheen kanssa työtä tekevät toimijat tulisi työskennellä verkostoyhteistyössä oppilaan edun mukaisesti ja tiedonsiirtoon tulisi panostaa entistä paremmin eri toimijoiden välillä. Tärkeää on myös päästä koulupoissaolojen juurisyyhin ja paneutua poissaoloihin johtavien ongelmien ratkaisemiseen.

Lähteet

- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg, L. & Palmér, R. (2020). *Kohti koulua – Hemmasittare malli koulukäymättömien tukena*. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri.
- Hietanen-Peltola, M., Laitinen, K., Autio, E. & Palmqvist, R. (2018). *Yhteisestä työstä hyvinvointia-opiskeluhoitoryhmä perusopetuksessa*.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-137-9>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2021). *Kuntouttava ja nivelluokka*. Haettu 5.3.2023 osoitteesta
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/oppimisen-tukeminen/kuntouttava-ja-nivelluokka/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022a). *Pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli*. Haettu 3.3.2023 osoitteesta <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kun-kouluun-meno-kangertaa/pitkittyneiden-poissaolojen-toimintamalli/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022b). *Hyvän arjen vaaliminen*. Haettu 5.3.2023 osoitteesta
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kun-kouluun-meno-kangertaa/hyvan-arjen-vaaliminen/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022c). *Puheeksi ottaminen*.
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kun-kouluun-meno-kangertaa/puheeksi-ottaminen/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022d). *Selvittäen ja tukien*.
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kun-kouluun-meno-kangertaa/selvittaen-ja-tukien/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2022e). *Tiiviisti tukien*.
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kun-kouluun-meno-kangertaa/tiiviisti-tukien/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2023a). *Oikeus oppia -hanke*.
<https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/perusopetuksen-hankkeita/oikeus-oppia-hanke/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2023b). *Nuorten tukipalvelu Toppari*.
<https://www.hameenlinna.fi/sosiaali-ja-terveys/perhekeskus-uppis/lapsiperheiden-palvelutarpeen-arviointi/nuorten-tukipalvelu-toppari/>
- Hämeenlinnan kaupunki. (2023c). *Sairaalakoulu (Ahveniston harjun koulu)*. Haettu 5.3.2023 osoitteesta <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/ahvenistonharjun-koulu-sairaalaopetus/>

- Kitinoja, T. (2022) *Yläkouluissa käytetyt toimintamallit kouluakäymättömien oppilaiden tukemisessa: Koulujen henkilökunnan kokemuksiin perustuva tapaustutkimus* [pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto] <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022040426827>
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka*. Osuuskunta Vastapaino.
- Länsikallio, R. & Engelholm, M-L. (2023). *Sitouttavan kouluyhteistyön muutokset Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin 2014*. Opetushallitus. <https://vip-verkosto.fi/wp-content/uploads/2023/05/SKYmuutosmaaraysPOPS2014-VIPU2023-Riina-Lansikallio-Maj-Len-Engelholm.pdf>
- Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. (n.d.). *Kyselylomakkeen laatiminen*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>
- Mäkinen, O. (2006). *Tutkimusetiikan abc*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (10.3.2023). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita on päivitetty – tavoitteena ennaltaehkäistä ja vähentää poissaoloja*. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2023/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteita-paivitetty-tavoitteena-ennaltaehkaista-ja>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (7.10.2021). *Koulujen ja oppilaitosten kuraattorien ja psykologien henkilöstömitoitus lakiin – 10 miljoonaa erityisavustuksia oppilas- ja opiskelijahuoltoon* [tiedote]. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/koulujen-ja-oppilaitosten-kuraattorien-ja-psykologien-henkilostomitoitus-lakiin-10-miljoonaa-erityisavustuksia-oppilas-ja-opiskelijahuoltoon>
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>
- Palmu, I., Sergejeff, J. & Puustjärvi, A. (2020). Koulunkäynnin ongelmat. Teoksessa I. Palmu (toim.), *Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille* (ss. 8–17). Valteri-koulu.
- Rontti, T. & Ilvesluoto, S. (2022). *Kouluakäymättömyys sosiaalityön ja moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta* [pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202301296369>
- Sergejeff, J., Palmu, I. & Pilbacka-Rönkä, T. (2020). Erilaiset poissaolot ja tuen järjestäminen. Teoksessa I. Palmu (toim.), *Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille* (ss. 81–87). Valteri-koulu.
- Sergejeff, J., Pilbacka-Rönkä, T. & Palmu, I. (2020). Monialainen yhteistyö ja opiskeluhoito. Teoksessa I. Palmu (toim.), *Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille*. (ss. 47–53). Valteri-koulu.

Silmälä, P. (2023). *Google Forms*. Tietohallinto. Metropolia.

<https://wiki.metropolia.fi/display/tietohallinto/Google+Forms>

Soisalo, R., Kinnarinen, A. & Haarala, M. (n.d.). *Kouluakäymättömyyden arviointiopas*.
Carelial Consulting Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.
Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*.
<https://tenk.fi/fi/tiedetilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Liite 1. Kyselylomake oppilashuoltoryhmälle

Hyvä oppilashuoltoryhmä,

Olemme kaksi Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijaa ja teemme opinnäytetyötä tutkien käytössänne olevan pitkittyneiden poissaolojen toimintamallin Kun kouluun meno kangertaa toimivuutta yli 100:n poissaolotunnin kohdalla. Kyselyä ja vastauksianne hyödynnetään myös opetuksen hallinnossa koulupoissaoloihin puuttumisen käytänteiden kehittämisessä. Toivomme oppilashuoltoryhmän pohtivan vastauksia peilaten oman koulun poissaoloihin.

1. Koulun nimi
2. Kuinka paljon oppilashuoltoryhmänne on käyttänyt pitkittyneiden poissaolojen toimintamallia?
3. Minkä osan toimintamallista koette hyvänä ja toimivana?
4. Mitä koette toimintamallissa huonona tai haasteellisena toteuttaa?
5. Miten mielestänne pitkittyneiden poissaolojen toimintamallia tulisi kehittää yli 100:n poissaolotunnin kohdalla?
6. Miten koulunne oppilashuoltoryhmä on hyödyntänyt pitkittyneiden poissaolojen toimintamallia?
7. Oletteko saaneet toimintamallista apua poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi?
8. Kuinka oppilashuoltoryhmä aikoo toimia, jotta jo syntyneet poissaolot eivät lisääntyisi?
9. Millaisia toimenpiteitä koulussanne on suunnitteilla lisäpoissaolojen ehkäisemiseksi?

Toivomme teidän paneutuvan kyselyyn mahdollisimman hyvän lopputuloksen saamiseksi. Vastaustaikaa ke. 10.5. asti. Mikäli yhteisöllinen oppilashuoltoryhmänne ei kokoonnu vastausaikana, voitte sopia koulukohtaisesti jonkin muun kokoonpanon vastaavan kyselyyn.

Vastaamalla kyselyyn annat suostumuksen käyttää vastauksia tutkimuksen aineistona. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti, eikä henkilötietoja tai koulun nimeä mainita tutkimuksessa. Aineisto hävitetään opiskelijoiden osalta vuoden säilyttämisen jälkeen ohjeiden mukaisesti. Opetuksen hallinnossa tiedot säilytetään ja hävitetään, kuten muutkin kootut tiedot.

Ystävällisin terveisin

Henri Leskelä, henri.leskela@student.hamk.fi ja Tanja Kautio, tanja.kautio@student.hamk.fi

Liite 2. Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: Kun kouluun meno kangertaa
Opinnäytetyön tekijä(t): Tanja Markkanen ja Henri Leskelä

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Aineistoa kerätään Hämeenlinnan kaupungin 22 peruskoululta käytössä olevan koulupoissaolotoimintamallin toimivuudesta sähköisenä avoimena kyselynä Google Forms-kyselynä. Vs. Opetustoimenjohtaja lähettää kyselyn koulujen oppilashuoltoryhmille. Kyselyn vastauksia peilataan koulukohtaisiin poissaolokaavioihin ja tilaajalta saatuun tietoon sekä toiveisiin.

AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Analysoitava aineisto tulee olemaan tekstinä. Raporttia kirjoittaessa ei mainita koulujen tai vastaajien nimiä, vaan tarvittaessa ammattinimikkeitä, mikäli niistä ei tunnista henkilöä. Tutkimusaineisto tallennetaan ja säilytetään opinnäytetyön tekijöiden henkilökohtaisilla muistitikuilla, jotka eivät ole muiden saatavilla. Aineisto luovutetaan tilaajalle koulupoissaoloihin puuttumisen käytänteiden kehittämiseen.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Kyselyssä mainitaan vastausten käyttö opinnäytetyössä ja opetuksen hallinnon hyödyntäminen omiin tarkoituksiinsa. Tutkijat tuhoavat aineiston vuoden säilyttämisen jälkeen HAMK:n tietosuojakäytänteiden mukaisesti. Tilaaja on luvannut omalta osaltaan huolehtia aineiston asianmukaisesta säilyttämisestä ja hävittämisestä.